

PRVO POGLAVLJE

RAJHENBAH VODOPADI

Da li je neko ubeđen u doslednost svega što se odigralo na Rajhenbah vodopadima? Mnoge priče su napisane, ali čini mi se da većini nedostaje nešto – to jest, nedostaje im istina. Pomenuo bih *Ženevski žurnal* i *Rojters*, pošto ih redovno pročitam od prve do poslednje stranice, što i nije tako jednostavan zadatak jer su članci napisani teškim i suparnim stilom, kao i kod većine evropskih novina – kao da vam prenose vesti zbog toga što moraju, a ne zbog toga što bi želeli da saznate nešto novo. I šta sam saznao od njih? Saznao sam da se Šerlok Holms sastao sa svojim najljućim neprijateljem, profesorom Džejsmom Morijartijem, za čije postojanje javnost saznaje tek sad, i da su obojica poginula. Ta dva novinska autoriteta unela su toliko žara u izveštavanje, kao da pišu o automobilskoj nesreći. Čak su im i naslovi bili dosadni.

Najviše me, ipak, čudi priča doktora Džona Votsona. U časopisu *Strand* opisuje ceo događaj od večeri 24. aprila 1891. kada mu je neko pokucao na vrata ordinacije do svog puta u Švajcarsku. Divim mu se, ne manje od drugih, kao hroničaru koji je zabeležio avanture, podvige, memoare i slučajeve velikog detektiva. I dok sedim za unapređenim

modelom pisaće mašine *Remington dva* (američki izum, naravno) i počinjem mukotrpan posao, znam da sigurno neću biti precizan i zabavan koliko je doktor Votson bio do samog kraja priče. Ipak, moram da se zapitam – kako je mogao sve pogrešno da shvati? Kako su mogle da mu pro-maknu nedoslednosti koje bi bez poteškoća uočio i najtu-paviji policajac? Robert Pinkerton je svojevremeno rekao da je laž kao mrtva džukela. Što je duže na otvorenom, to više smrdi. Prvi je izjavio da mu je sve u vezi sa Rajhenbah vodopadima sumnjivo.

Verujem da ćete mi oprostiti ako vam izgleda da po-malo preterujem, ali moja priča – *ova* priča – počinje na Rajhenbah vodopadima i ono što sledi neće imati smisla ako pažljivo ne proučimo činjenice. A, ko sam ja? Da biste znali s kim ćete se družiti, dozvolite mi da vam se pred-stavim kao Frederik Čejs, viši istražitelj u Pinkertonovoj detektivskoj agenciji u Njujorku i u Evropi sam prvi – i na-dam se – posledni put u životu. Kako izgledam? Iako nijed-nom čoveku nije lako da opiše sâm sebe, iskreno ću reći da ne bih mogao da kažem da sam zgodan. Imam crnu kosu i obične smeđe oči. Vitak sam i, iako tek u četrdesetim, već me surovo pritiska nepravedni teret izazova koje je život bacio pred mene. Neoženjen sam i ponekad se zabrinem što se moje bračno stanje može utvrditi i po garderobi koja je, rekao bih, prilično iznošena. Od desetak muškaraca u prostoriji, ja bih poslednji progovorio. Takav sam.

Došao sam u Rajhenbah pet dana posle sukoba koji je celom svetu poznat kao „Konačni problem”. Pošto ništa u

tom slučaju nije konačno, kako nam je sad poznato, pretpostavljam da nam ostaju samo problemi.

Dakle, da krenemo od početka.

Šerlok Holms, najcenjeniji detektiv-savetnik svih vremena, beži iz Engleske jer strahuje za sopstveni život. Doktor Votson, koji ga poznaje bolje od bilo koga i ne bi dozvolio ni reč da se čuje protiv najboljeg prijatelja, primoran je da prizna da se Holms ne oseća najbolje i da ga je neugodan položaj u kome se našao i koga ne može da kontroliše potpuno iznurio. Možemo li mu zameriti? Napali su ga čak tri puta u toku jednog jutra. Jedva je u ulici Velbek izbegao kočiju koju su vukla dva konja. Zamalo ga je pogodila cigla koja je pala ili je bačena sa krova u ulici Vir i, konačno, ispred samih ulaznih vrata Votsonove kuće čekao ga je nepoznati čovek i spremao se da ga napadne toljagom. Da li mu je preostalo nešto drugo, osim da pobjegne?

Zapravo, jeste. Imao je toliko mnogo drugih mogućnosti na raspolaganju da se pitam o čemu je gospodin Holms razmišljao. Ne mogu da kažem da je bio otvoren i direktan u svojim pričama (sve sam ih počitao, ali nikad nisam pogodio šta će se desiti na kraju). Prvo, šta ga je navelo da pomisli da će biti sigurniji u Evropi nego u blizini svog doma? London je gusto naseljen i užurban grad. Holms ga izuzetno dobro poznaje, i, kao što nam je jednom prilikom otkrio, poseduje nekoliko stanova (kako Votson ima običaj da kaže „pet malih utočišta”) u različitim delovima Londona koji su jedino njemu poznati.

Mogao je da se pruruši. Zapravo, i prurušio se. Narednog dana, Votson dolazi na stanicu Viktorija i primećuje da stariji italijanski sveštenik, kome, malo kasnije, nudi pomoć, razgovora sa nosačem. Posle toga, sveštenik ulazi u kupe i seda pored Votsona i tek nakon nekoliko minuta, Votson prepoznaje svog najbližeg prijatelja. Holmsova prurušavanja su bila toliko savršena da je mogao da provede sledeće tri godine kao katolički sveštenik i niko ga ne bi prepoznao. Mogao je i da se priključi nekom katoličkom manastiru. *Otac Šerlok...* Neprijatelji bi bili potpuno zbunjeni. Možda bi mu dozvolili da se bavi i nekim od sveštenečkih hobija – pčelarstvom, na primer – onako, usput.

Umesto toga, odjurio je na put koji izgleda nije imao veze ni sa kakvim planom. Zamolio je Votsona da mu se pridruži. Zbog čega? I najnesposobniji kriminalac bi shvatio da kuda jedan od njih dvojice ode, drugi će ga najverovatnije pratiti. I ne zaboravimo da govorimo o kriminalcu bez premca, umetniku svog zanata, čoveku kome se Holms istovremeno divio i plašio ga se. Ni na trenutak ne mogu da pomislim da je Holms potcenio Morijartija. Zdrav razum mi govori da je igrao neku drugu igru.

Dok Šerlok Holms putuje u Kanterberi, Njuhejven, Brisel i Strazbur, svaki njegov korak se prati. U Strazburu dobija telegram od policije iz Londona u kome ga obavestavaju da su svi članovi Morijartijeve bande uhapšeni. Kasnije se, međutim, ispostavi, da to nije tačno. Jedan od ključnih igrača uspeva da se izvuče iz mreže; možda nisam najbolje odabrao izraz pošto debela i krupna riba kao pukovnik Sebastijan Moran nije bio ni blizu te mreže.

Pukovnik Moran, izuzetan strelac u Evropi, bio je, samo usput da spomenem, dobro poznat Pinkertonovoj agenciji. Pred kraj karijere, bio je poznat svim organizacijama koje su se borile protiv kriminala u svetu. Slavu je stekao kad je jednom prilikom u Radžastanu uspeo da obori jedanaest tigrova za nedelju dana. Taj podvig je istovremeno zapanjio njegove prijatelje lovce i isto toliko razljutio članove Kraljevskog geografskog društva. Holms ga je nazivao drugim najopasnijim čovekom u Londonu – još više zbog toga što ga je jedino novac motivisao. Na primer, ubio je gospođu Abigejl Stjuart, izuzetno uglednu udovicu, jednim hicem u glavu dok je igrala bridž u Lauderu, samo zbog toga što je morao da otplati kockarske dugove u klubu „Bagatel kard”. Samo kad pomislim da je Moran, dok je Holms sedeo i čitao telegram, bio udaljen od njega manje od sto metara i pijuckao biljni čaj na hotelskoj terasi. Njih dvojica će se uskoro sresti.

Iz Strazbura Holms nastavlja za Ženevu i tamo provodi nedelju dana, istražujući snegom pokrivena vrhove i privlačne zaseoke u dolini reke Rone. Votson tu pauzu opisuje kao „prijatnu”. Takav pridev nikad ne bih upotrebio da dočaram okolnosti u kojima su se njih dvojica našli, ali, pretpostavljam, da bi trebalo da se divimo činjenici da su dva čoveka, dva bliska prijatelja mogla da se opuste u izuzetno napetim vremenima. Dok Holms i dalje strahuje za sopstveni život, suočava se sa još jednim nemilim događajem. Šetao se stazom u blizini čelično sive vode Daubenze jezera kad ga je zamalo pogodila stena koja se skotrljala sa planine. Njegov vodič, meštanim, ubedio ga je

da se to često dešava i sklon sam da mu poverujem. Pregledao sam mape i izračunao rastojanja. Koliko mogu da vidim, Holmsov neprijatelj je imao prednost i čekao njegov dolazak. Ipak, Holms, još jednom uveren da je ponovo napadnut, ceo dan provodi u stanju izuzetnog rastrojstva.

Konačno, stiže u selo Majringen na reci Ar i zajedno sa Votsonom odseda u pansionu „Englišer hof”, čiji je vlasnik bivši konobar iz „Grosvenor” hotela u Londonu. Piter Stajler, vlasnik pansiona, predložio je Holmsu da poseti Rajhenbah vodopade. Švajcarska policija će, nakratko, posumnjati da je Stajler na Morijartijevom platnom spisku, što će vam biti sasvim dovoljno da shvatite kakvim se istražnim metodama služi švajcarska policija. Ako mene pitate, mislim da su bili primorani da traže pahulju na alpskim glečerima. Odseo sam u pansionu i lično razgovarao sa Stajlerom. Ne samo da je bio potpuno nevin, već i pomalo priglup i nije dizao pogled sa šerpi i lonaca (njegova supruga je, zapravo, upravljala pansionom). Sve dok nije čitava planeta pokucala na Stajlerova vrata, nije bio svestan da je ugostio čuvenog detektiva. Kad je čuo da je Holms poginuo, odmah je jedno jelo nazvao po njemu.

Naravno da je Holmsu predložio da poseti Rajhenbah vodopade. Bilo bi sumnjivo da nije. Već odavno su bili popularno mesto za turiste i romantike. U toku letnjih meseci mogli ste da vidite desetine umetnika raspoređenih pored staze pokrivene mahovinom kako pokušavaju da uhvate otapanje glečera Rosenloj i vode koja se sa visine od stotinu metara obrušava u klisuru. Pokušavaju i ne uspeavaju. Postojalo je nešto skoro nadrealno u vezi s tim sumornim

mestom koje je prkosilo pastelima i uljima čak i najvećih umetnika. Video sam radove Čarlsa Parsonsa i Emanuela Lojcea u Njujorku; oni bi možda mogli nešto da urade. Činilo se da se svet tu završava u neprestanoj apokalipsi – zaglušujuće obrušavanje vode je odzvanjalo, bezbrojne kapljice su se dizale kao vodena para, uplašene ptice su žurno odletale, a sunca nigde nije bilo. Pobesnelu bujicu okruživale su oštre i grube litice starije i od Rip van Vinkla. Šerlok je oduvek pokazivao određenu sklonost ka melodrami, ali nikad kao ovde. Neponovljivo savršena pozornica za veliko finale koja će, kao i vodopadi, odzvanjati vekovima.

Tad sve počinje da biva malo mračnije.

Holms i Votson su malo zastali i tek što su hteli da nastave šetnju, iznenadio ih je dolazak debeljuškastog i plavokosog četranestogodišnjeg dečaka. I to ne bez razloga. Nosio je savršenu svečanu švajcarsku nošnju, koja se sastojala od tesnih pantalona sa nogavicama uguranim u čarape koje su mu dosezale skoro do kolena, belom košuljom i širokim crvenim prslukom. Takav opis ćete pronaći u različitim izveštajima (uključujući i Votsonov), ali čak i meni, koji sam potpuno neupoznat sa običajima koji vladaju na evropskom kontinentu, sve izgleda pomalo neskladno. Kao da nisu bili u Švajcarskoj, nego u pozorištu „Palas” i posmatrali vodvilj.

U svakom slučaju, rekao im je da dolazi iz „Englišer hofa”. Neka žena se razbolela, ali odbija, ne zna se zbog čega, da je pregleda švajcarski doktor. Tako je rekao. Šta biste uradili da ste na Votsonovom mestu? Da li biste odbili

da poverujete u takvu neverovatnu priču i nastavili šetnju, ili biste napustili prijatelja – u najgorem mogućem trenutku i na zaista paklenom mestu? To je sve što smo čuli o malom Švajcarcu – iako ćemo ga i vi i ja uskoro ponovo sresti. Votson je samo natuknuo da je dečak možda radio za Morijartija, ali nije ga ponovo spomenuo. Što se Votsona tiče, on odlazi i žuri u pomoć nepostojećem pacijentu, darežljiv, ali u zabludi do samog kraja.

Sad moramo da čekamo tri godine da se Holms ponovo pojavi. Važno je da zapamtite, što se ove priče tiče, da je Holms, u svakom pogledu, mrtav. Mnogo kasnije Votson objašnjava šta se dogodilo (o tome piše u „Praznoj sobi”). Iako sam u svojoj karijeri pročitao mnogo pisanih izveštaja, ni u jednom nisam pronašao toliko nagomilanih neverovatnih detalja. Pošto je izveštaj Votsonov, moramo ga, međutim, smatrati punovažnim.

Kad je Votson otišao, kako navodi Holms, pojavio se profesor Morijarti. Hodao je uzanom krivudavom stazom koja se pružala polovinom puta oko vodopada. Staza se iznenada završavala tako da Holms nikako nije mogao ni da pokuša da pobjegne; sumnjam da mu je tako nešto palo na pamet. Moramo biti pravedni prema Holmsu. Čovek se uvek suočavao sa nevoljama hrabro, bez obzira da li je u pitanju bila smrtonosna zmija otrovnica, ili užasni otrov koji ga je mogao dovesti u stanje ludila ili pakleni pas koji je slobodno lutao močvarama. Holmsovi postupci su uglavnom bili zbunjujući – ali nikad nije bežao.

Dva muškarca su razmenila nekoliko reči. Holms je tražio dozvolu da napiše poruku starom prijatelju i profesor

Morijarti se složio. Dokaz za to postoji, pošto je taj komadić papira najvredniji predmet u posedu čitaonice Britanske biblioteke u Londonu gde sam je video izloženu. Međutim, čim su završili sa uljudnostima, dva muškarca su nasrnuli jedan na drugog, što nije izgledalo kao borba, već više kao samoubilački pakt, pošto su pokušavali da se međusobno odvuku u zaglušujuću vodenu bujicu. Možda je tako i bilo, ali Holms je imao skriveno oružje. Naučio je *bartitsu*. Nikad za nju nisam čuo, ali izgleda da je to borilačka veština koju je izumeo britanski inženjer, kombinujući boks i džudo i iskoristio je u prave svrhe.

Morijarti je bio zatečen. Gurnut preko ivice, pao je na dno ambisa uz užasan krik. Holms je video kako se očešao o stenu, pre nego što je nestao u vodi. Veliki detektiv je bio na sigurnom. Oprostićete mi, ali, zar vam se ne čini da u tom susretu ima nezadovoljavajućih detalja? Zapitaćete se zbog čega je Morijarti dozvolio da ga Holms izazove na takav način. Starovremenske heroje treba ceniti (iako nikad nisam sreo kriminalca kome su oni bili uzor), ali kakve su ga pobude naterale da sebe dovede u bezizlaznu situaciju? Jednostavno rečeno, zbog čega nije samo izvadio pištolj i pucao u svog protivnika iz blizine?

Ako je to čudno, onda je Holmsovo ponašanje potpuno neobjašnjivo. Iznenada je odlučio da ceo događaj iskoristi, da bi lažirao svoju smrt. Popeo se na stenu koja je gledala na stazu i čekao Votsonov povratak. Zbog toga, naravno, nije bilo drugog traga stopala koji bi pokazao da je preživeo. Zašto je to uradio? Profesor Morijarti je mrtav, britanska policija je izjavila da je cela banda uhapšena, dakle

zbog čega i dalje veruje da je u opasnosti? Kakvu korist ima od toga? Da sam bio na Holmsovom mestu, žurno bih se vratio u „Englišer hof” na ukusnu bečku šniclu i slavljeničku čašu nojšatelskog vina.

Doktor Votson se vraća na mesto događaja sa nekolicinom ljudi iz hotela i lokalnim policajcem Gesnerom. Holms ih vidi, ali ne otkriva svoje prisustvo, iako je sigurno svestan kakav bol nanosi najvernijem prijatelju. Pronalaze pismo. Čitaju ga i, shvativši da se ništa više ne može učiniti, odlaze. Dok se Holms polako spušta niz stenu, priča dobija sledeći neočekivani i potpuno neobjašnjivi obrt. Izgleda da profesor Morijarti nije došao sâm na Rajhenbah vodopade. Čim Holms počinje da se spušta – što uopšte nije jednostavan zadatak – iznenada se pojavljuje čovek i pokušava da ga sruši sa stene kišom kamenja. To je pukovnik Sebastijan Moran.

Otkud on, za boga milog? Da li je prisustvovao tuči između Holmsa i Morijartija? Ako jeste, zbog čega nije pokušao da pomogne? Gde mu je oružje? Da li je najveći svetski strelac slučajno zaboravio pušku u vozu? Ni Holms ni Votson, niti bilo ko drugi nije dao razložne odgovore na pitanja koja i meni, dok sedim i udaram po tastaturi, izgledaju neizbežna. Čim postavim jedno ili dva pitanja, ostala počinju sama da naviru. Osećam se kao autobus van kontrole koji juri niz Petu aveniju i ne može da se zaustavi na semaforu.

To je sve što znamo o Rajhenbah vodopadima. Događaj koji vam sad moram opisati odigrao se nedelju dana kasnije, kada su se tri čoveka sreli u kripti Crkve svetog Majkla u

Majringenu. Jedan je detektiv inspektor iz *Skotland jarda*, poznatog komandnog centra britanske policije. Zove se Atelni Džouns, a ja sam drugi.

Treći čovek je visok i mršav sa isturenim čelom i upalim očima, koje bi možda na svet gledale sa zlobom i prepredenošću da u njima ima života. Sad su staklaste i prazne. Obučen je vrlo zvanično; nosi košulju sa podignutom kragom i dugačak sako. Izvukli su ga iz Rajhenbah potoka nedaleko od vodopada. Leva noga mu je slomljena, ima i nekoliko povreda ramena i glave, ali smrt je prouzrokovana davljenjem. Lokalna policija mu je privezala ceduljicu za ručni zglob i prebacila mu ruku preko grudi. Na papiru je pisalo: Džejms Morijarti.

Zbog njega sam i prešao toliki put do Švajcarske. Izgleda da sam prilično zakasnio.